

POSTANOWIENIE

Dnia 16 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku P. sp. z o.o. w W.
przy uczestnictwie D. W., A.W. i W. W.
o stwierdzenie zasiedzenia służebności przesyłu,
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 września 2015 r.
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w W.
postanowieniem z dnia 29 stycznia 2015 r.,

"1. Czy faktyczne korzystanie przez właściciela z nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej polegającej na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia prowadzi na podstawie art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. w zw. z art. 352 k.c. do nabycia przez właściciela przez zasiedzenie służebności gruntowej obciążającej prawo użytkowania wieczystego?

2. Czy faktyczne korzystanie przez osobę trzecią z nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej polegającej na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia prowadzi na podstawie art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. w zw. z art. 352 k.c. do nabycia przez posiadacza służebności przez zasiedzenie służebności gruntowej obciążającej prawo własności czy prawo użytkowania wieczystego czy dwóch służebności, z których jedna obciąża prawo własności, a druga prawo użytkowania wieczystego?

3. czy w sytuacji korzystania przez osobę trzecią z nieruchomości

oddanej w użytkowanie wieczyste w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej polegającej na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia, z chwilą przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności na podstawie ustawy z dnia 4 września 1997 r. o przekształceniu prawa użytkowania wieczystego przysługującego osobom fizycznym w prawo własności rozpoczyna się bieg zasiedzenia służebności gruntowej obciążającej prawo własności nieruchomości czy zasiedzenie biegnące przeciwko właścicielowi stanowi kontynuację dotychczasowego biegu zasiedzenia przeciwko użytkownikowi wieczystemu?"

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2014 r. stwierdził, że wnioskodawczyni P. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością nabyła przez zasiedzenie z dniem 16 maja 2009 r. nieodpłatną służebność przesyłu na nieruchomości obejmującej działkę nr 134, położonej w W., mającej urządzoną w Sądzie Rejonowym księgę wieczystą nr [...], stanowiącej współwłasność uczestników postępowania: D. W., A. W. i W. W., polegającą m.in. na prawie utrzymywania, eksploatacji, kontroli i konserwacji gazociągu.

Sąd Rejonowy ustalił, że opisana nieruchomość była własnością Skarbu Państwa, który na podstawie umowy z dnia 31 stycznia 1973 r. oddał ją w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym. Na nieruchomości tej Zakłady Gazownictwa, stanowiące jednostkę organizacyjną przedsiębiorstwa państwowego Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo, wybudowało gazociąg, przejmując go z dniem 16 maja 1979 r. jako środek trwały; od tego czasu gazociąg był wykorzystywany do przesyła gazu nieprzerwanie a od dnia 1 lipca 2013 r. eksploatuje go wnioskodawczyni, legitymująca się ciągłością posiadania po swoich poprzednikach prawnych. Z dniem 27 maja 1990 r. nieruchomość, przez którą przebiega gazociąg, stała się własnością Gminy W., przy czym przysługujące do niej uczestnikom postępowania prawo współużytkowanie wieczystego uległo - z dniem 18 czerwca 1998 r. - przekształceniu w prawo współwłasności.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny, Sąd Rejonowy uznał, że wnioskodawczyni nabyła służebność przesyłu w drodze zasiedzenia z dniem 16 maja 2009 r., przy uwzględnieniu trzydziestoletniego terminu przewidzianego w art. 172 § 2 k.c., liczonego od dnia 1 października 1990 r., skróconego - stosownie do art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321) - o czas posiadania w okresie pomiędzy tym dniem a dniem 16 maja 1976 r.

W apelacji od tego postanowienia uczestniczka postępowania wniosła o jego uchylenie, zarzucając Sądowi Rejonowemu naruszenie: art. 172 w związku z art. 176 k.c., art. 292 w związku z art. 305¹ k.c. oraz art. 305² k.c.

Sąd Okręgowy, rozpoznając tę apelację, powziął wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniach prawnych przedstawionych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się poglądy, zgodnie z którym podjęcie uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne przedstawione przez sąd drugiej instancji, stanowi - ze względu na jej wiążący charakter (art. 390 § 2 k.p.c.) - wyjątek od zasady samodzielnego rozstrzygnięcia sprawy przez właściwy sąd. Z tego względu wskazuje się na potrzebę ścisłej wykładni przesłanek stosowania art. 390 k.p.c. (zob. m.in. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 listopada 2008 r., III CZP 21/08, nie publ.; z dnia 29 października 2009 r., III CZP 79/09, nie publ. i z dnia 12 stycznia 2010 r., III CZP 106/09, nie publ.). Podkreśla się przy tym, że przedmiotem zagadnienia prawnego może być jedynie taka poważna wątpliwość prawna, której wyjaśnienie w formie uchwały jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd drugiej instancji. Sąd ten jest obowiązany szczegółowo wyjaśnić, na czym polegają jego wątpliwości i dlaczego uważa je za poważne; powinien również wykazać, że wątpliwości te pozostają w związku przyczynowym z rozstrzygnięciem środka odwoławczego. Przytoczone w tym zakresie argumenty podlegają rozważeniu przez Sąd Najwyższy, który w pierwszej kolejności bada, czy spełnione zostały warunki do podjęcia uchwały (por. m.in. uzasadnienia postanowień Sądu Najwyższego: z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, nie publ.; z dnia 30 maja 2003 r., III CZP 30/03, nie publ.; z dnia 14 listopada 2006 r., III CZP 84/06, nie publ.; z dnia 20 listopada 2009 r., III CZP 90/09, nie publ. i z dnia 22 października 2010 r., III CZP 80/10, nie publ.).

Stwierdzenie, czy zachodzi potrzeba rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawnego wymaga uprzedniego wstępnego rozważenia zarzutów podniesionych w apelacji oraz możliwych kierunków rozstrzygnięcia sprawy w zależności od sposobu rozstrzygnięcia poważnych wątpliwości leżących u podłoża tego zagadnienia. Oceny takiej dokonuje sąd drugiej instancji;

w ten sposób może on wykazać, że rozstrzygnięcie poważnych wątpliwości prawnych ujętych w zagadnieniu prawnym ma znaczenie dla wyniku sprawy. Gdyby sąd drugiej instancji nie miał obowiązku przeprowadzenia wstępnej oceny apelacji - pod kątem celowości pytania prawnego - musiałby jej dokonać Sąd Najwyższy, a to nie mieści się w jego ustawowej roli określonej w art. 390 k.p.c. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 30 marca 2011 r., III CZP 1/11, nie publ.; z dnia 18 marca 2010 r., II PZP 2/10, nie publ. i z dnia 14 marca 2014 r., III CZP 132/13, nie publ.).

Sąd Okręgowy wskazał, że potrzeba rozstrzygnięcia przedstawionych Sądowi Najwyższemu zagadnień prawnych wynika z możliwości wyróżnienia - w stanie faktycznym ustalonym przez Sąd pierwszej instancji - trzech przedziałów czasowych. W pierwszym, obejmującym okres od wybudowania urządzeń przesyłowych do chwili komunalizacji nieruchomości należącej obecnie do uczestników postępowania, właścicielem nieruchomości był Skarb Państwa; nieruchomość była obciążona prawem użytkowania wieczystego przysługującego osobom fizycznym a z urządzeń przesyłowych korzystało przedsiębiorstwo państwowe.

W następnym okresie, trwającym od chwili komunalizacji nieruchomości do czasu przekształcenia prawa użytkowania wieczystego we własność, właścicielem nieruchomości była gmina, zaś z urządzeń przesyłowych korzystało przedsiębiorstwo państwowe, przekształcone następnie w spółkę prawa handlowego; nieruchomość nadal pozostawała obciążona prawem użytkowania wieczystego.

Wreszcie w ostatnim etapie, tj. od dnia przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności, współwłaścicielami nieruchomości były osoby fizyczne a z urządzeń przesyłowych korzystała spółka prawa handlowego; stan ten trwa do chwili obecnej.

Sąd Okręgowy uznał, że ocena prawna żądania stwierdzenia zasiedzenia służebności przesyłu - z uwzględnieniem tak wyróżnionych przedziałów czasowych - wymaga rozstrzygnięcia przedstawionych Sądowi Najwyższemu zagadnień prawnych we wskazanej kolejności.

Odnosząc się do tego stanowiska, należy w pierwszej kolejności zauważyć, że – w świetle ugruntowanego orzecznictwem Sądu Najwyższego - przedstawione do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnienie prawne musi być odpowiednio powiązane z własnymi ustaleniami faktycznymi dokonanyymi przez sąd drugiej instancji (zob. m.in. postanowienia: z dnia z 14 września 2006 r., III CZP 61/06, nie publ.; z dnia 24 lipca 2013 r., III CZP 37/13z dnia 20 maja 2014 r., I PZP 1/14, nie publ.). Lakoniczne stwierdzenie Sądu Okręgowego, że w stanie faktycznym ustalonym przez Sąd pierwszej instancji można wyróżnić poszczególne okresy korzystania z urządzeń przesyłowych objętych wnioskiem, nie wskazuje jednoznacznie na to, czy ustalenia te zostały uznane za prawidłowe.

Nawet jednak uznanie, że Sąd Okręgowy, porządkując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego postanowienia, przyjął je za własne, nie otwiera pola do udzielenia odpowiedzi na postawione Sądowi Najwyższemu pytania. Sąd Okręgowy nie przytoczył bowiem wywodu wyjaśniającego, dlaczego jest to konieczne do rozpoznania apelacji oraz jaki konkretnie miałyby wpływ na rozstrzygnięcie sprawy.

Jak już wspomniano, Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do snucia domysłów co do przesłanek usprawiedliwiających przedstawienie zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia, ani samodzielnego ustalania wpływu sposobu rozwikłania problemu prawnego budzącego poważne wątpliwości na prawidłowe rozstrzygnięcie sprawy. Wypada jednak zauważyć, że jeżeli rozstrzygnięcie przedstawionych zagadnień prawnych jest - według Sądu Okręgowego - konieczne do oceny możliwości zaliczenia do czasu posiadania, wymaganego do nabycia służebności przesyłu w drodze zasiedzenia, każdego z wyodrębnionych okresów władania urządzeniami przesyłowymi przez wnioskodawcę i jego poprzedników, to winien on wykazać, że występujących w tym zakresie wątpliwości nie da się usunąć za pomocą reguł wykładni, przy uwzględnieniu poglądów funkcjonujących już w orzecznictwie i piśmiennictwie (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 32/10, nie publ.; z dnia 8 maja 2015 r., III CZP 16/15, nie publ.). Tymczasem Sąd Okręgowy, formułując pierwsze pytanie, nie dostrzegł, że kwestia dopuszczalności zasiedzenia przez Skarb Państwa służebności gruntowej na prawie użytkowania wieczystego ustanowionego na nieruchomości

stanowiącej jego własność była już podejmowana w orzecznictwie i została rozstrzygnięta negatywnie (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1994 r., III CZP 28/94, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2009 r., nie publ. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2015 r., IV CSK 514/14, nie publ.).

W uzasadnieniu wątpliwości ujętych w pytaniu drugim Sąd Okręgowy wprawdzie odnotował stanowisko judykatury i doktryny, dopuszczające ustanowienie służebności gruntowej na prawie użytkowania wieczystego, jednak nie rozważył w sposób dostateczny argumentów uzasadniających ten pogląd oraz możliwości jego odniesienia do służebności przesyłu z uwagi na zbliżony charakter obu tych praw i przewidziany w art. 305⁴ nakaz odpowiedniego stosowania do służebności przesyłu przepisów o służebnościach gruntowych.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę - czego również nie dostrzegł Sąd Okręgowy - że w razie przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności dotychczasowy użytkownik wieczysty w stosunkach z osobami trzecimi traktowany jest tak, jak nabywca własności (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 8 grudnia 2004 r., III CZP 47/04, OSNC 2005, nr 5, poz. 74 oraz wyrok z dnia 25 sierpnia 2011 r., II CSK 100/11, nie publ.). W świetle tego stanowiska, uznanie, że służebność gruntowa, a w konsekwencji również służebność, przesyłu obciąża prawo użytkowania wieczystego nie sprzeciwia się przyjęciu, że po przekształceniu prawa użytkowania wieczystego w prawo własności posiadacz służebności może doliczyć do okresu swojego posiadania – przy spełnieniu przesłanek określonych w art. 176 k.c. - czas posiadania biegnący przeciwko użytkownikowi wieczystemu.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w związku z art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.) orzekł, jak w sentencji.

